

УДК 159.9.07

Малій Н. Ю.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри логопедії та спеціальної психології
Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Стаття присвячена аналізу результатів застосування розробленої та експериментально перевіреної програми розвитку креативної складової професійного мислення майбутніх педагогів, яка дозволяє інтенсифікувати процес набуття студентами вищих рівнів креативного мислення у педагогічній сфері.
Ключові слова: креативна складова професійного мислення, майбутній педагог, соціально-психологічні типи.

Однією з основних вимог до підготовки сучасного фахівця стає розвиток його професійного мислення, який містить не лише дискурсивний, але й креативний компонент. У зв'язку із цим актуальною є проблема впровадження у навчальний процес нових методів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу особистості і формування компонентів творчого мислення студентів вищого навчального закладу.

Спадкоємність та особистісні особливості індивіда позначаються на його сприйнятливості до умов соціального мікропростору, який або стимулює, або перешкоджає становленню креативних компонентів його професійного мислення. Створення креативного («творчого освітнього») простору і використання спеціальних методів навчання може підвищити рівень розвиненості креативної складової професійного мислення студентів, але якісно нового рівня досягають лише ті з них, індивідуальні особливості яких дозволяють їм бути чутливими до цих методів.

Креативність є властивістю, яка актуалізується лише за сприятливих умов навколишнього середовища. У повсякденному житті відбувається певне придушення креативних властивостей особистості. Це може бути пояснено тим, що креативність передбачає незалежну поведінку, створення одиничного, у той час як соціум зацікавлений у своїй стабільності і безперервному відтворенні існуючих форм відносин, продуктів тощо. Саме через організацію креативного мікропростору креативність формується як глибинна (особистісна), а не лише як поведінкова (ситуативна) властивість.

Розвиток творчого мислення студентів потребує необхідної спрямованості педагогічного процесу і реалізується через навички творчої діяльності тих, хто навчається, і створення відповідних умов: створення ситуацій незавершеності або відкритості, на відміну від жорстко заданих і суворо контрольованих; вирішення і заохочення безлічі питань; створення і розробка прийомів, стратегій, інструментів, предметів для подальшої діяльності; стимулювання відповідальності і незалежності; надання

переваг власним розробкам, спостереження, узагальнення, увага з боку оточуючих.

З метою розвитку креативних компонентів професійного мислення студентів було складено програму розвитку креативної складової професійного мислення майбутніх педагогів.

На першому етапі реалізації програми виділений навчальний час на ознайомлення з існуючими теоріями і концепціями творчості, креативності і творчого мислення. Починаючи з лекційних занять створюються умови для розвитку творчого мислення слухачів (так званий креативний простір). На другому етапі реалізації програми проводяться практичні заняття, на яких студентам пропонується розв'язати систему творчих завдань. На третьому етапі реалізації програми заняття проходять у формі тренінгів. Ігрові методи розвитку креативної складової професійного мислення включають брейнстормінг, синектику — модель групової творчої діяльності в процесі навчального дослідження, пристосування намічених групою підходів до рішення або готових рішень до вимог, закладених при постановці проблеми. Протягом цього етапу видаються індивідуальні завдання для самостійної творчої роботи і завдання на рефлексію — усвідомлення ступеня розвиненості у себе тих або інших креативних компонентів професійного мислення.

Експериментальне дослідження про вплив креативного середовища на розвиток професійного творчого мислення студентів проводилося у кілька етапів у міру вивчення закономірностей взаємозв'язку різних соціально-психологічних типів особистості і компонентів творчого мислення. В експериментальному дослідженні першим етапом було завдання проведення пілотажного дослідження, що дозволило виявити актуальний рівень розвитку творчого мислення студентів денної і заочної форм навчання, підібрати методики для подальших досліджень і визначити відношення самих студентів до проблеми. Для виявлення актуального рівня сформованості креативного компоненту творчого мислення було застосовано методику Дж. Гілфорда «Незвичайне використання предмету», а для дослідження аналітико-синтетичного компоненту творчого мислення — методику «Складні аналогії».

Аналіз отриманих результатів показує, що студенти демонструють неоднорідність у показниках рівня сформованості компонентів творчого мислення. Рівень сформованості аналітико-синтетичних операцій варіює у межах від 2 до 19 балів при максимальній виразності тестових показників у 20 балів, креативності — від 0 до 37 балів щодо досліджуваної вибірки (при відсутності верхньої межі у методиці).

За даними статистичної обробки даних пілотажного дослідження зроблено висновок про розподіл значень показників, середнє значення характеризує ступінь розвитку аналітико-синтетичних операцій і креативності у цілому у групи. Таким чином, низький рівень креативності у вибірці становить — 45 %, середній — 49 %, високий — 6 % (від загальної кількості респондентів) при близькому симетричному розподілі значень; низький рівень сформованості аналітико-синтетичних операцій у вибірці становить 22 % випробуваних, середній — 41 %, високий — 37 % при не-

симетричному розподілі значень даного показника. Очевидно, на отримані дані вплинули особливості формування вибірки, у зв'язку із цим при створенні експериментальної і контрольної груп слід враховувати соціально-психологічні особливості досліджуваної вибірки.

На основі аналізу змісту відповідей на стимульний матеріал і результатів первинної статистичної обробки прийшли до висновку про те, що методика Дж. Гілфорда «Незвичайне використання предмету» є мало структурованою (тому що не диференціює креативність на вербальні і невербальні компоненти) і яка не пройшла усіх етапів процедури стандартизації, а методику «Складні аналогії» можна використовувати з метою дослідження, тому що вона дозволяє визначити індивідуальну міру виразності розуміння складних логічних відносин та абстрактних зв'язків (здібності до аналізу вихідних елементів і наступного синтезу), що також необхідно на початковому і кінцевому етапах творчого мислення.

Констатувальний (відбірний) етап дослідження проводився з метою створення експериментальної і контрольної груп за ознакою сформованості творчого мислення у різних соціально-психологічних типів особистості для подальшої реалізації формуючого етапу. На даному етапі в експерименті взяли участь 98 студентів (представники як чоловічої, так і жіночої статі).

В експериментальному дослідженні впливу креативного середовища на розвиток професійного творчого мислення студентів застосувалися комплекс психодіагностичних методів: тест «Складні аналогії», тест Є. П. Торранса «Невербальна креативність», тест С. Медника «Вербальна креативність» (адаптований О. П. Вороніним для віку 20–35 років) — для виявлення рівня сформованості творчого мислення. Виявляючи соціально-психологічні типи особистості, використовували опитувальник В. М. Мініярова, що розглядає особистість у взаємодії із середовищними чинниками, і враховували значимість сімейного виховання для формування творчого стилю діяльності і творчого мислення зокрема. Результати дослідження рівня сформованості творчого мислення у студентів представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Розподіл значень основних компонентів творчого мислення
у студентів 2–3 курсу педагогічного університету⁸**

Показники	Рівень		
	Високий	Середній	Низький
Невербальна креативність	6,1	37,8	56,1
Вербальна креативність	7,1	48,0	48,9
Асоціативне мислення	44,9	35,7	19,4
Загальна креативність	8	55	37
Рівень творчого мислення	7	77	16

* Примітка: за результатами тестів «Складні аналогії», Є. П. Торранса «Невербальна креативність», С. Медника «Вербальна креативність» в процесі констатувального експерименту (у %, n=101)

Аналіз розподілу високих, середніх і низьких значень компонентів творчого мислення у студентів показує наступне: високий рівень невер-

бальної креативності у вибірці становить 6,1 %, середній — 37,8 %, низький — 56,1 %; високий рівень вербальної креативності становить 7,1 %, середній — 48 %, низький — 48,9 %; за показниками сформованості аналітико-синтетичних операцій високий відсоток становить 44,9 %, середній — 35,7 %, низький — 19,4 %.

Рівень розвитку аналітико-синтетичних операцій у випробуваних виявився вище — майже половина вибірки показує високий відсоток виявлення причинно-наслідкових та інших зв'язків між об'єктами розгляду. Імовірно, позначається попередня психодіагностика інтелекту абітурієнтів, при якій відбувається відсівання кандидатів з низьким інтелектуальним показником.

Загальний рівень креативності у вибірці розподілився у діапазоні від 0 до 15 балів, при цьому високий рівень становить 8 %, середній — 55 %, низький — 37 %. Рівень сформованості творчого мислення варіює від 2 до 25 балів, при цьому високий рівень відмічається у 7 % випробуваних, середній — 77 %, низький — 16 %. Характеризуючи вибірку у цілому, ми спостерігаємо у розподілі даних більший ступінь виразності аналітико-синтетичних операцій і менший — невербальної креативності. Можливо, високий відсоток випробуваних з низьким показником невербальної креативності пов'язаний зі специфікою даної вибірки і відсутністю у Державному освітньому стандарті обов'язкових вимог до ступеня її розвитку у представників окремих професій.

Для визначення соціально-психологічного типу особистості студентів було використано опитувальник В. М. Мініярова. При тестуванні у структурі особистості проявлялися дві провідні тенденції психотипу і нами було виділено змішані типи (гармонічно-інтровертований, конформно-гармонічний і т. п.). На основі цих оцінок було розраховано відсоткове співвідношення характерологічних властивостей особистості у соціально-психологічному профілі кожного обстежуваного.

У результаті статистичної обробки даних з'ясувалося наступне. По-перше, кількість «чистих» типів (зі значною перевагою в особистісному профілі одного типу) у вибірці є невеликою. Найбільше у вибірці виявилось осіб, в особистісному профілі яких переважали показники двох типів. З огляду на цю особливість ми виділяли змішані типи. Так, якщо за результатами обробки даних тестування у випробуваного «гармонічний» тип виражений на 75 %, а «конформний» — на 72 %, то цих випробуваних ми визначали до групи «гармонічно-конформних» (ГК).

Таким чином, було виявлено 17 «чистих» і змішаних психотипів: гармонійний, гармонійно-конформний, конформно-гармонійний, конформний, конформно-інтровертований, інтровертовано-гармонійний, гармонійно-інтровертований, домінуюче-гармонійний, гармонійно-домінуючий, домінуюче-конформний, конформно-домінуючий, гармонійно-сензитивний, сензитивно-гармонійний, інтровертовано-сензитивний, інтровертовано-гармонійний, інфантильно-гармонійний, інфантильно-домінуючий.

Причому 60 % вибірки становили різні варіанти змішаних типів на базі гармонійних і конформних, ще 17 % — сполучення гармонійного з

інтровертованим. Сумарна частка 12 інших типів становить менше однієї чверті вибірки. Це можна пояснити тим, що попередній психологічний відбір студентів відсіває більшу частину сензитивних, домінуючих, тривожних, інфантильних, інтровертованих і «чисто конформних», що, безумовно, пов'язане із професійними вимогами до особистості майбутнього фахівця.

На основі змістовної схожості профілів соціально-психологічних типів особистості були виділені три групи погоджених між собою психотипів. До першої, позначеної як група умовно «гармонійні», визначилися гармонійний, гармонійно-інтровертований і інтровертовано-гармонійний типи. До другої, позначеної як група умовно «конформні», увійшли представники конформного, конформно-гармонійного, гармонійно-конформного і конформно-інтровертованого типів. До третьої групи увійшли інші представники — сензитивні, домінуючі, тривожні, інфантильні.

Для виявлення середнього рівня творчого мислення випробуваних у кожному із соціально-психологічних типів було підраховано середні показники загальної креативності розвитку аналітико-синтетичних операцій мислення. Показник загальної креативності отриманий підсумовуванням індивідуальних показників індексів унікальності невербальної і вербальної креативності для кожного випробуваного. Оскільки автори методики вважають основним показником креативності індекс унікальності (J_u), то індекс оригінальності (J_{or}) вводиться лише для більш точного визначення індивідуальних особливостей, тому для розрахунків ми брали лише індекс унікальності. Показник рівня творчого мислення (P_{tm}) являє собою суму індивідуального показника загальної креативності і показника рівня розвитку аналітико-синтетичних операцій

Аналіз отриманих даних (табл. 2) показує, що у групі «А» середні показники загальної креативності (7,3), сформованості аналітико-синтетичних операцій (6,3) і рівня творчого мислення (13,6) вищі, ніж у групі «В» (відповідно — 5,3; 5,6; 10,7). У групі «С» середні показники загальної креативності (5,3) нижчі, ніж у групі «А» (7,3) і рівні показникам у групі «В» (5,3), сформованості аналітико-синтетичних операцій (6,6) вищі, ніж у групах «В» (5,6) і «А» (6,3), рівень творчого мислення (11,9) нижчий, ніж у групі «А» (13,6) і вищий, ніж у групі «В» (10,7).

Слід особливо зазначити, що при аналізі показників рівня сформованості творчого мислення у різних соціально-психологічних типів особистості виявилися наступна тенденція: група з 10 чоловік з високим показником загальної креативності (10–15 балів) складається переважно зі змішаних психотипів, що підтверджує теоретичне положення про більш високий рівень креативності таких представників. При порівнянні відсоткового співвідношення висококреативних індивідів від загального числа випробуваних у групах «А», «В», «С» виявилася наступна тенденція: у групі «А» кількість висококреативних склала 21,7 %, у групі «В» і «С» їх у три рази менше (6,9 % і 5,9 % відповідно). Відповідно кількість індивідів з високим рівнем творчого мислення в групі «А» у 3 рази вищий, ніж у групі «В», а у групі «С» жоден з випробуваних не вийшов на позначений рівень.

Таблиця 2

Групи суміжних соціально-психологічних типів особистості та їхні показники в експериментальній групі на початку експерименту (бали/кількість осіб)

Показники соціально-психологічних типів особистості	Група							
	А			В				С
	Г	ГІ	ІГ	К	КГ	ГК	КІ	Інші
Загальна креативність для кожного типу	7,7/12	7,6/15	6,8/21	4,2/12	5,5/15	5,8/10	5,0/11	5,3/5
Порівняльний показник загальної креативності	7,4/48			5,1/48				5,3/5
Аналіз — синтез	5,5/11	6,6/14	6,7/23	5,3/12	5,7/11	6,0/13	5,6/12	6,6/5
Порівняльний показник аналітико-синтетичного мислення	6,3/48			5,7/48				6,6/5
Рівень креативності професійного мислення для кожного типу	13,2/16	14,2/13	13,5/19	9,5/10	11,2/16	11,8/12	10,6/10	11,9/5
Загальний бал (рівень креативності професійного мислення)	13,6/48			10,8/48				11,9/5

Примітка: Г — гармонійний тип; ГК — гармонійно-конформний; КГ — конформно-гармонійний; К — конформний; КІ — конформно-інтровертований; ІГ — інтровертовано-гармонійний; ГІ — гармонійно-інтровертований.

Групу «А» (умовно «гармонійні») ми визначили як більш висококреативну, а групу «В» (умовно «конформні») — як менш креативну. До групи «А» увійшли представники наступних соціально-психологічних типів особистості: гармонійний, гармонійно-інтровертований і інтровертовано-гармонійний. Групу «В» склали представники конформного, конформно-гармонійного, гармонійно-конформного і конформно-інтровертованого типів. До групи «С» («інші») увійшли представники наступних соціально-психологічних типів особистості: сензитивні, домінуючі, тривожні та інфантильні. Сумарна частка даних типів (12) становить менше однієї чверті вибірки, що дозволило нам виключити їх з подальшого дослідження на підставі неможливості проведення статистичної обробки.

Подальше дослідження проводилось за схемою психолого-педагогічного експерименту, представленою у роботах Р. Стернберга. Дана схема, відповідно до логіки дослідження, була обрана нами для того, щоб відстежити в експериментальній групі результативність контрольованого впливу (креативного середовища) і звести до мінімуму вплив незалежних впливів. На

основі отриманих у дослідженні емпіричних даних були сформовані дві групи: експериментальна і контрольна.

Формувальний етап експерименту проводився зі студентами Слов'янського педагогічного університету. Спочатку усім випробуваним були прочитані лекції з психології і проведені семінарські заняття по стандартною програмою, без створення креативного середовища. Таким чином, усім випробуваним була забезпечена єдина інформаційна база, що дозволило виключити вплив рівня їхньої інформованості (знань) на показники творчого мислення. Потім для експериментальної групи (А+В) було проведено спецкурс «Творче мислення студента», що включає лекційний матеріал і тренінги, спрямовані переважно на розвиток креативного компоненту мислення.

У контрольній групі (А'+В'), у якій на старті був рівний за показниками розвиток творчого мислення з експериментальною групою (А+В), спецкурс не проводився, тобто було відсутнє спеціально створене нами креативне середовище. На заняттях з інших предметів (відповідно до опитування викладачів) креативність середовища не підвищувалася, тобто зберігалось традиційне освітнє середовище. У сукупності зі схемою проведеного вище експерименту за Р. Стернбергом це дозволяє вважати, що експериментальна і контрольна групи були ідентичні в умовах випадкових неконтрольованих впливів на розвиток творчого мислення обстежуваних.

Для зіставлення показників рівня розвитку творчого мислення до і після експерименту випробуваних було протестовано за допомогою аналогічного констатуючого зрізу з використанням комплексу психодіагностичних методів: тест «Складні аналогії», тест Є. П. Торранса «Невербальної креативності», тест С. Медника «Вербальної креативності», але з деякою модифікацією в інструкції. При аналізі результатів тестування виявилось, що досліджувані з низькою креативністю, навіть в умовах креативного середовища, використовували ті ж відповіді, що й у перший раз. Студенти із середніми і високими значеннями творчого мислення, що входили до складу експериментальної групи, реагували по-іншому: багато хто не лише завершили лінії іншим сюжетом, але й підвищили свій індекс оригінальності, а деякі піднялися на щабель вище, змінивши й індекс унікальності. Показник рівня розвитку аналітико-синтетичних операцій мислення змінився незначно. Зміни середніх показників по групах суміжних соціально-психологічних типів особистості відображено у таблиці 3.

Порівняльний аналіз середніх значень показника (у групах «А» і «В») рівня творчого мислення постформуємого етапу дослідження визначив, що у більш висококреативній групі (А) відбулося підвищення аналітико-синтетичного рівня мислення — на 6 %; загальної креативності — на 16 %; рівень творчого мислення — на 12 %. У менш креативній групі (В) показники рівня аналітико-синтетичного мислення збільшилися лише на 4 %; загальної креативності — на 6 %; рівень творчого мислення 4 %. При порівнянні середніх показників випробуваних окремих соціально-психологічних типів особистості усередині груп суміжних психотипів виявлена наступна тенденція. У групі «А» більш високий показник загальної

креативності (9,13) у гармонічно-інтровертованого психотипу, а у гармонійного і інтровертовано-гармонійного він нижче (8,3 і 8,1 відповідно). Показник рівня аналітико-синтетичних операцій (7,3) вище в інтровертовано-гармонічного психотипу, а у гармонійного і гармонійного-інтровертованого він нижче (5,6 і 7 відповідно). Найбільш високий рівень творчого мислення (16,2) у гармонійно-інтровертованого психотипу, аналогічний показник нижче у гармонійного та інтровертовано-гармонійного (15 і 14,4 відповідно). У групі «В» більш високий показник загальної креативності (7) у конформно-ітровертованого психотипу, а в інших він нижче і розподілився у такий спосіб: КГ — 5,8; ГК — 5,3; К — 5 балів. Показник рівня аналітико-синтетичних операцій (6,8) також вище у конформно-ітровертованого психотипу, в інших він нижче і розподілився у такий спосіб: ГК — 6,4; К — 6; КГ — 4,5 балів. Найбільш високий рівень творчого мислення (13,8) у конформно-ітровертованого психотипу, аналогічний показник нижче у групах гармонійно-конформного (11,7), конформного (11,2) і конформно-гармонійного (10,3).

Таблиця 3

Групи суміжних соціально-психологічних типів особистості та їхні показники в експериментальній групі наприкінці експерименту (бали/кількість осіб)

Показники соціально-психологічних типів особистості	Група						
	А			В			
	Г	ГІ	ІГ	К	КГ	ГК	КІ
Загальна креативність для кожного типу	8,3/18	9,1/15	8,1/15	5/14	5,8/13	5,2/7	7/14
Порівняльний показник загальної креативності	8,5/48			5,8/48			
Аналіз — синтез	5,6/17	7/17	7,3/14	6,2/15	4,5/12	6,4/13	6,8/8
Порівняльний показник аналітико-синтетичного мислення	6,6/48			6,0/48			
Рівень креативності професійного мислення для кожного типу	13,9/16	16,1/11	15,4/21	11,2/16	10,3/11	11,6/6	13,8/15
Загальний бал (рівень креативності професійного мислення)	15,1/48			11,7/48			

Примітка: Г — гармонійний тип; ГК — гармонійно-конформний; КГ — конформно-гармонійний; К — конформний; КІ — конформно-інтровертований; ІГ — інтровертовано-гармонійний; ГІ — гармонійно-інтровертований.

Аналіз змін дозволяє стверджувати про неоднаковий ступінь виразності рівня творчого мислення різних соціально-психологічних типів особистості і свідчить про те, що група умовно «гармонійних» (А) виявилася більш чутливою до впливу креативного середовища, ніж група В умовно «конформних».

На основі результатів кореляційного аналізу між показниками рівня розвитку креативної складової професійного мислення обстежуваних і різ-

ними психотипами було виявлено негативний взаємозв'язок креативної складової професійного мислення з конформним психотипом і позитивний слабкий взаємозв'язок з гармонійним, сезитивним, інфантильним та інтровертованим психотипами.

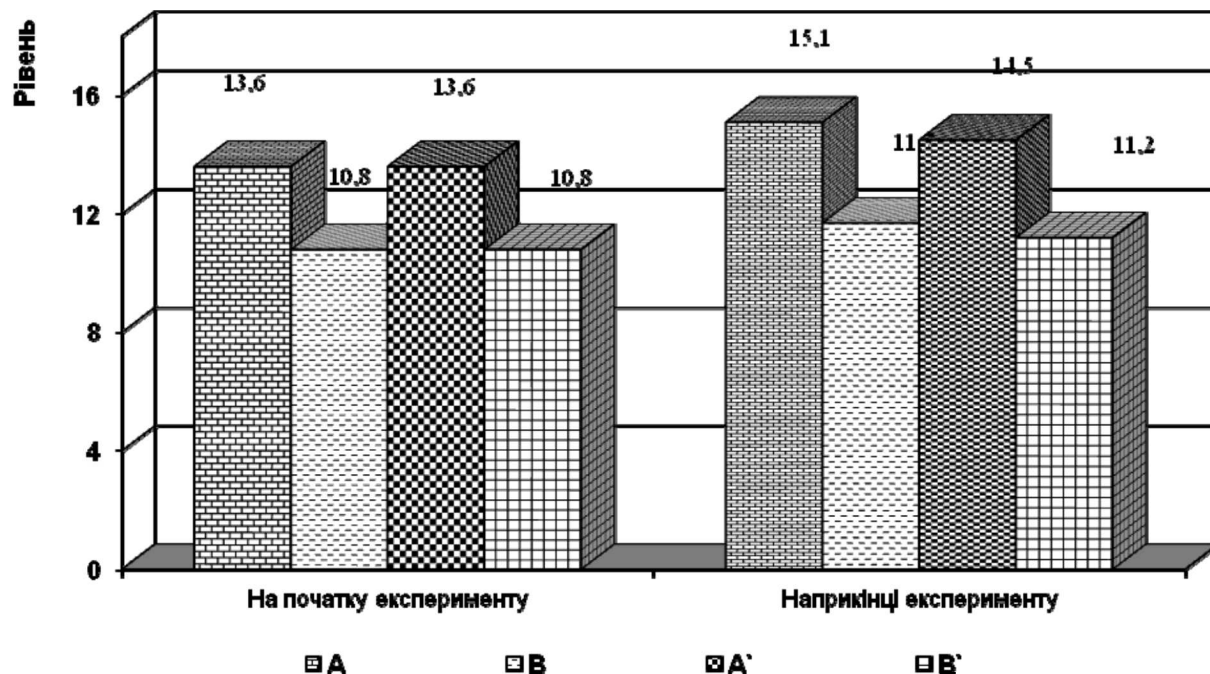

Рис. 1. Загальні показники рівня креативності професійного мислення в експериментальній (A+B) і контрольній (A'+B') групах на початку і наприкінці формуального експерименту:

A — експериментальна підгрупа «більш чутливих до впливу» обстежуваних, A' — контрольна підгрупа «більш чутливих до впливу» обстежуваних, B — експериментальна підгрупа «менш чутливих до впливу» обстежуваних, B' — контрольна підгрупа «менш чутливих до впливу» обстежуваних. Студенти 2–3 курсів Слов'янського педагогічного університету, n=96, у балах.

Під час експерименту виявилось, що не кожен студент чутливий до використання специфічних методів розвитку креативних компонентів професійного мислення в процесі навчання. Ті обстежувані, які спочатку мали високий рівень розвитку креативної складової професійного мислення, в умовах експериментального креативного простору додатково його підвищили, а в умовах некреативного простору в основному зберегли на колишньому рівні. Отже, якщо в освітньому просторі педагогічного ВНЗ не створено необхідні психолого-педагогічні умови, наявність високої креативності не є запорукою автоматичного зростання її рівня.

Таким чином, для розвитку креативної складової професійного мислення студентської молоді потрібні: по-перше, здійснення індивідуального підходу до того, хто навчається, з врахуванням його соціально-психологічного типу особистості і чутливості до використання специфічних методів розвитку креативних компонентів професійного мислення; по-друге, створення психолого-педагогічних умов, що забезпечують створення креативного

простору з використанням діалогізації навчального процесу, впровадженню проблемних та ігрових форм навчання, введенням до структури заняття психотехнічних прийомів і вправ, створенням яскравого емоційного тла і заохоченням уяви студентів. Використання цих специфічних прийомів дозволяє значно підвищити і рівень креативності, і рівень розвитку аналітико-синтетичних операцій як основних компонентів професійного мислення майбутнього фахівця.

Список літератури

1. Алиева Е. Г. Творческая одаренность и условия ее развития // Психологический анализ учебной деятельности / Е. Г. Алиева. — М.: Изд-во ИП РАН, 1991. — 183 с.
2. Бердяев Н. А. Смысл творчества. Опыт оправдания человека / Н. А. Бердяев. — М.: 1989. — 251 с.
3. Гиппиус С. В. Тренинг развития креативности. Гимнастика чувств / С. В. Гиппиус. — СПб.: Речь, 2001. — 346 с.
4. Дружинин В. Н., Хазратова Н. В. Экспериментальное исследование формирующего влияния среды на креативность / В. Н. Дружинин, Н. В. Хазратова // Психологический журнал. — М., 1999. — Т. 15, № 4. — С. 83–93.
5. Давидюк Н. М. Психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 — «Педагогічна та вікова психологія» / Н. М. Давидюк; Чернівецький національний ун-т ім. Ю. Федьковича. — Чернівці, 2002. — 210 с.
6. Клименко В. В. Психология творчости / В. В. Клименко. — К.: Науково-літературний центр, 2006. — 460 с.
7. Torrance E. P. Scientific views of creativity and factors effecting its growth / E. P. Torrance. — Daedalus: Creativity and learning, 1965. — P. 663–679.

Малий Н. Ю.

кандидат психологических наук,
доцент кафедры логопедии и специальной психологии
Донбасского государственного педагогического университета (г. Славянск)

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРОГРАММЫ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Резюме

Статья посвящена анализу результатов применения разработанной и экспериментально проверенной программы развития креативной составляющей профессионального мышления будущих педагогов, которая позволяет интенсифицировать процесс приобретения студентами высших уровней креативного мышления в педагогической сфере.

Ключевые слова: креативная составляющая профессионального мышления, будущий педагог, социально-психологические типы.

Maliy N. Yu.

Ph. D. in Psychology,

assistant professor of speech therapy and special psychology

Donbas State Pedagogical University (Slavyansk)

**EFFICIENCY OF THE PROGRAM OF DEVELOPMENT
OF THE CREATIVE COMPONENT OF PROFESSIONAL THINKING
OF THE FUTURE TEACHERS**

Summary

The article is devoted to the analysis of the results of the use of the developed and experimentally verified program of development of the creative component of professional thinking of future teachers, which allows to intensify the process of acquisition of the students of the higher levels of creative thinking in the pedagogical field.

Key words: creative component of professional thinking, the future pedagogue, social-psychological types.